

ANB - dossier nr. 25

Beheerplan

Silsombos

Agentschap voor
Natuur en Bos

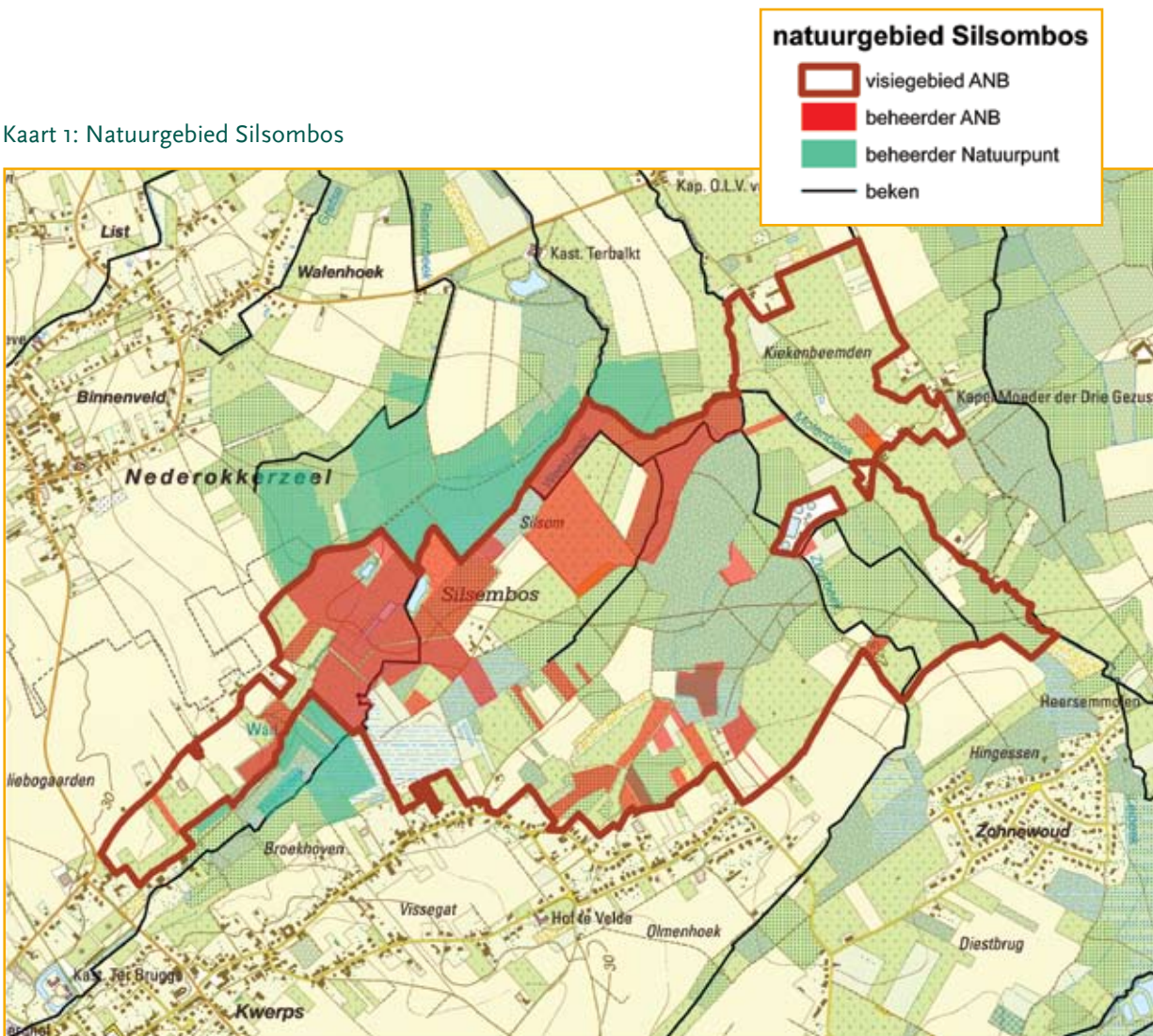
Beheerplan opgesteld door Inge Brichau en Larissa Luyten.
Het integrale plan ligt ter inzage bij
het Agentschap voor Natuur en Bos Vlaams – Brabant.

Op 1 april 2006 werden de afdelingen Natuur en Bos & Groen samengevoegd in een nieuw agentschap, het Agentschap Natuur en Bos. Daardoor werd ook de AMINAL – dossierreeks omgedoopt tot ANB – dossiers.

Situering

Tussen Nederokkerzeel en Erps-Kwerps in de vallei van de Weesbeek en de Molenbeek ligt het Vlaams natuurreserveaat Silsombos. Het gebied maakt deel uit van de kalkrijke moeras- en boscomplexen in Midden-Brabant waartoe ook de natuurreserveaten Torfbroek, Molenbeekvallei, Kastanjebos, Rotte Gaten, Kareelbos en Hellebos behoren.

Kaart 1: Natuurgebied Silsombos

Het ANB en Natuurpunt beheren elk een gedeelte van het Silsombos. De eigendomspercelen van het ANB concentreren zich in de vallei van de Weesbeek. Het beheerplan beschrijft een werkingsgebied van 48 ha. Recente aankopen hebben het natuurreserveaat verder uitgebreid tot 62,83 ha.

Een bescherming meer dan waard

In het Silsombos komen een aantal zeer zeldzame vegetatietypen voor. Zelfs op Europese schaal gaat het om zeldzame en te beschermen habitats.

Het Vlaams natuurreservaat Silsombos werd daarom aangeduid als habitatrictlijngebied.

In onderstaande tabel staan de habitats vermeld:

Tabel 1: habitats, volgens de Habitatrictlijn, voor het Silsombos

A = habitat is aanwezig in het Silsombos , P = potentieel habitat voor het Silsombos

Habitatcode	Aanwezig / Potentieel	Habitat
3140	P	Kalkhoudende oligo-mesotrofe wateren met benthische Characeeënvegetatie
6410	A	Grasland met <i>Molinia</i> op kalkhoudende bodem en kleibodem (Eu-Molinion)
6510	P	Laaggelegen, schraal hooiland (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)
7230	P	Alkalisch laagveen
9160	A	Sub-atlantische en Midden-Europese eiken-haagbeukenbossen
91E0	A	Alluviale bossen met <i>Alnion glutinosa</i> en <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)

De zeldzame habitats komen voor dankzij de invloed van kalkrijk grondwater op de vegetatie. Er zijn relictten van blauwgraslandvegetaties (6410) waargenomen in het gebied. In de natste zones van het natuurreservaat zijn potenties aanwezig voor kalkmoeras (7230).

De elzen-essenbossen (91E0) komen in het Silsombos over grote oppervlakte voor. Het gaat hier vaak om goed ontwikkelde elzen-essenbossen met een mooie voorjaarsflora. Over een beperktere oppervlakte komt ook het habitattype 9160 (eiken-haagbeukenbossen) voor. Daarnaast zijn er nog relictten aanwezig van het type schraal hooiland (6510) en dit habitattype zal in de toekomst over een grotere oppervlakte voorkomen.

De ondergrond is boeiend

De aanwezigheid van kalkrijk grondwater is eenvoudig te verklaren vanuit de geologie. De belangrijkste

geologische formatie in de ondergrond bestaat uit de zanden van Brussel (tertiair). Plaatselijk zijn deze zanden kalkhoudend en lost de kalk op in het grondwater. Op plaatsen waar dit grondwater aan de oppervlakte komt, heeft dit een grote invloed op de vegetatie. Op deze plaatsen zijn de kansen voor herstel van zeldzame habitats het grootst. De resultaten uit het hydrologisch onderzoek geven ons beter inzicht in de potenties van het gebied. Afhankelijk van de ligging in de vallei en het landgebruik zijn er potenties voor dotterbloemgrasland, kalkmoeras, elzenbroek of elzen-essenbossen.

Bijkomend bodemonderzoek heeft ons geleerd dat vooral het zuidelijkste gedeelte van de Weesbeekvallei, de meest kalkrijke zone is.

Meten is weten

In deze paragraaf worden het hydrologisch onderzoek en het bodemonderzoek meer in detail besproken.

Hydrologisch onderzoek

Sinds 1998 worden in het Silsembos vijf peilbuizen regelmatig opgemeten.

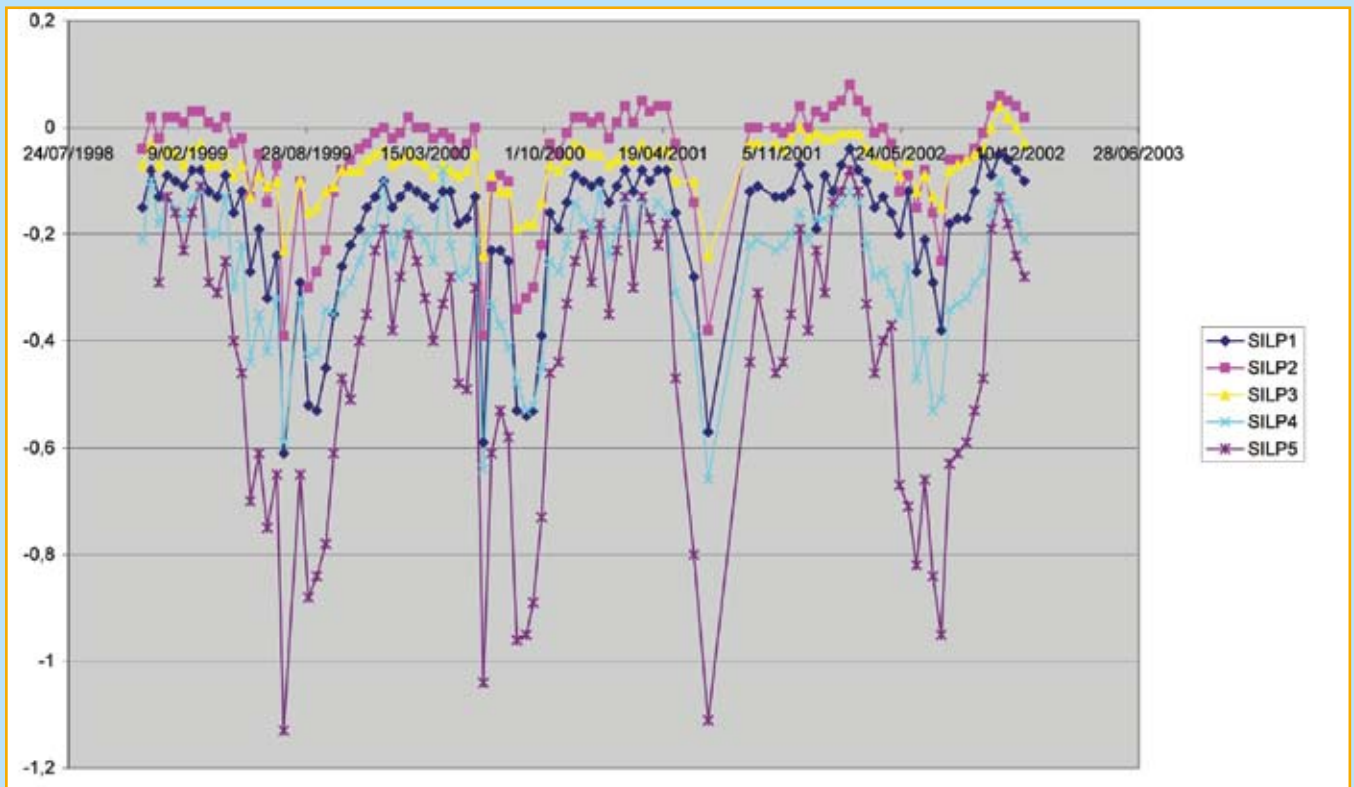
Ze werden geplaatst, dwars op de loop van de Weesbeek in het westelijk gedeelte van het gebied.

Kaart 2: ligging van de peilbuizen

In onderstaande grafiek zijn de grondwaterschommelingen te zien die op 5 verschillende plaatsen in de Weesbeekvallei werden opgemeten.

Figuur: Resultaten hydrologisch onderzoek

Alle terreinen gelegen tussen peilbuizen 1 en 4 bevatten door kwel beïnvloede systemen. De grondwaterschommelingen van 40 cm of minder wijzen op de aanwezigheid van kwel. Om de gegevens te kunnen interpreteren, werden enkele variabelen berekend en kunnen ook de potenties worden bepaald:

- Peilbuis 1 & 2: gunstige hydrologische omstandigheden voor de ontwikkeling van dotterbloemgrasland
- Peilbuis 3: ideale hydrologische omstandigheden voor de ontwikkeling van kalkmoeras
- Peilbuis 4: gunstige hydrologische omstandigheden voor de ontwikkeling van elzenbroek

Bodemonderzoek

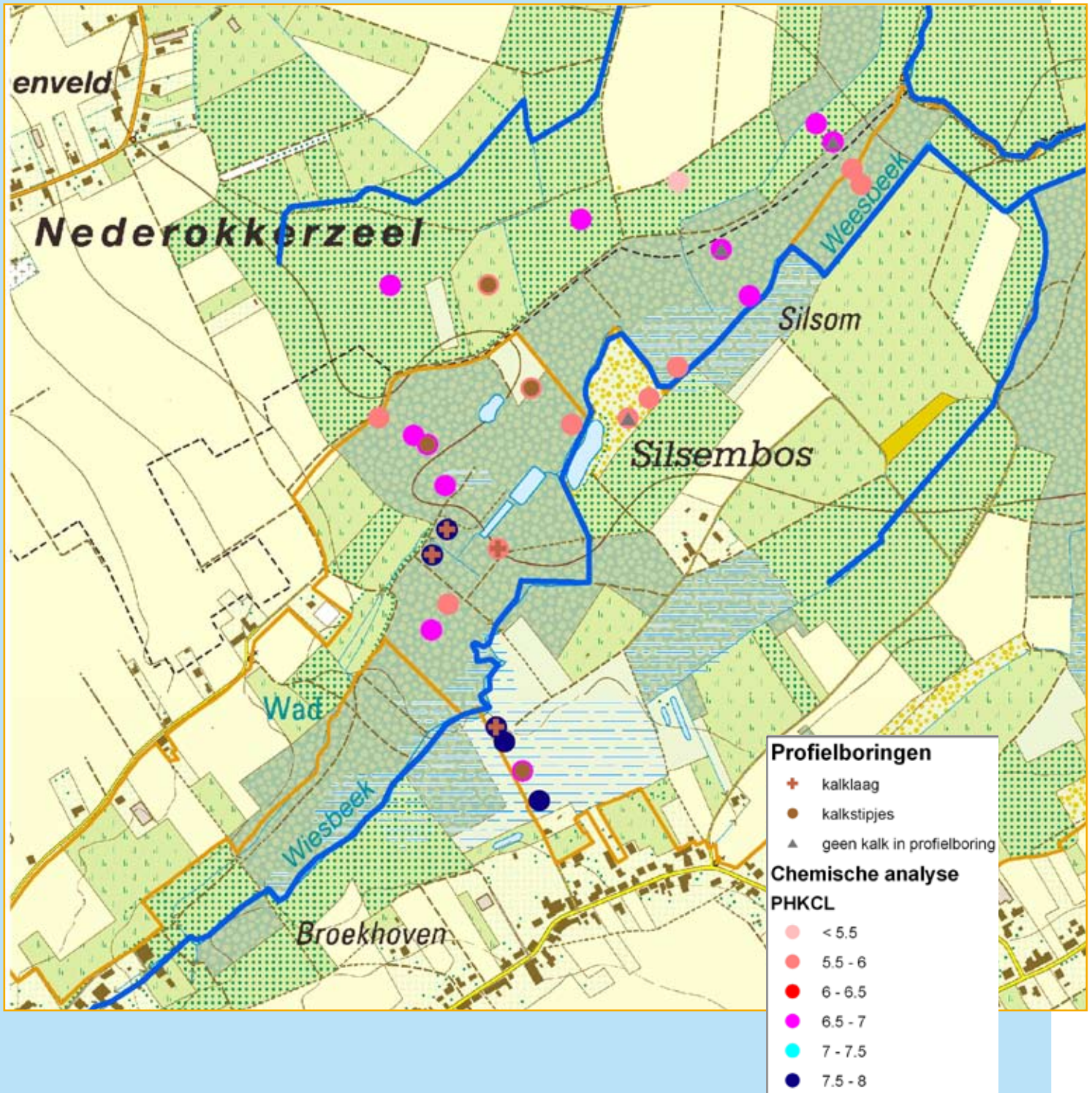
In het kader van het beheerplan is bijkomend bodemonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek bestond uit 11 profielboringen en 28 metingen van de zuurtegraad van de bodem.

In de profielboringen werd de aanwezigheid van kalk vastgesteld onder de vorm van kalkstipjes of een duidelijke kalklaag die varieert van een diepte 50 cm tot 100 cm. Deze waarnemingen werden op kaart aangeduid.

Uit metingen blijkt dat de zuurtegraad van de bodem (pH(KCl)) in het Silsombos sterk kan variëren: tussen waarde 4,82 tot 7,67. Deze resultaten werden gelokaliseerd op kaart.

Als de resultaten van de chemische en morfologische analyse samen gelegd worden, dan komen we tot een logische vaststelling: de aanwezigheid van een kalklaag in het bodemprofiel (tot 100 cm), blijkt overeen te komen met zeer hoge pHKCl waarden in de bodemstalen. Uit de kaart met de resultaten uit het bodemonderzoek kan afgeleid worden dat vooral het zuidelijkste gedeelte van de Weesbeekvallei de meest kalkrijke zone is.

Kaart 3: resultaten bodemonderzoek

Vegetatie

Het volledige gebied is een afwisseling van natte bossen, ruigten, akkers, moerassige graslanden, weiden en eikenbossen.

elzen-essenbossen

De meeste van de bossen in het Silsombos zijn goed ontwikkelde valleibossen. Sommige hiervan hebben in het verleden een hakhoutbeheer gekend. Ze hebben meestal een mooi ontwikkelde voorjaarsflora. Bosanemoon, Slanke sleutelbloem en Pinksterbloem kleuren de bossen wit, geel en paars. Zeer soortenrijke valleibossen hebben een prioritaire waarde voor het natuurbehoud, zoals ook door de Europese habitatrichtlijn wordt erkend.

overgangstype ruigt-elzenbos – elzenbroekbos

In de zone met de natste bodems langs de Weesbeek, komt een ander bostype voor. Het is een overgangstype tussen ruigt-elzenbos en elzenbroekbos. De boomlaag bevat vooral wilg en Zwarte els. De Populier krijgt er te natte voeten en verdwijnt er vanzelf. In de kruidlaag is Moeraszegge aspectbepalend. De Reuzenpaardenstaart is er ook een opvallende verschijning.

natte hooilanden met relict van de zeldzame blauwgraslandvegetaties en alkalisch laagveen

Het neusje van de zalm vind je in de hooilanden. De vegetatie wordt gedomineerd door Moeraszegge en een aantal typische soorten van dotterbloemhooilanden (Bosbies, Echte koekoeksbloem, Moerasrolklaver) of soorten van moerasspirearuietes.

Plaatselijk komen zones voor waar Paddenrus en Reuzenpaardenstaart onder hoge bedekking voorkomen. Deze soorten wijzen op de aanwezigheid van kalkrijke kwel.

Wie goed zoekt, kan een aantal typische soorten van blauwgraslanden terugvinden: Blauwe zegge, Bosorchis, Gewone addertong, Herfsttijloos, Karwijselie, Moerasstreekzaad, Ruw walstro. Het zijn stuk voor stuk zeldzame soorten in Vlaanderen.

Bosorchis

Addertong

Herfsttijloos

Weidebeekjuffer (vrouwte)

Nachttegaal

Houtsnip

Bijzondere soorten: Flora en Fauna

Het Silsombos is het leefgebied voor heel wat bijzondere soorten. In onderstaande tabel zijn per taxonomische groep het aantal waargenomen soorten en Rode Lijst-soorten opgenomen.

Tabel 2: Overzicht van aanwezige soorten

Plant- en diergroep	Aantal soorten	Aantal Rode-Lijstsoorten	Meest bijzondere soorten
Planten	± 225	9	Bosorchis, Gewone addertong, Herfsttijloos, Karwijselie, Platte rus, Moerasstrepzaad, Paddenrus, Ruw walstro, Grote watereppe, Heelkruid, Hondstarwegras, Kale vrouwenmantel, Bleke zegge
Broedvogels	± 85	4	Nachtegaal, Sprinkhaanzanger, Blauwborst, Houtsnip, Ijsvogel, Roodborsttapuit
Zoogdieren	23	-	
Amfibieën & reptielen	5	-	
Vissen	3	-	
Libellen	15	1	Weidebeekjuffer, Variabele waterjuffer
Dagvlinders	14	1	Sleedoornpage
Sprinkhanen	7	1	Greppelsprinkhaan

Opvallend is het hoge aantal broedparen (7 broedparen) van Nachtegaal binnen het visiegebied. De struwelen en bosranden van deze bossen vormen een belangrijk biotoop voor deze soort.

De Weidebeekjuffer werd in het Silsombos éénmalig waargenomen.

In Vlaanderen is deze soort door de verbeterende waterkwaliteit de laatste jaren aan het uitbreiden. Daarom is het nuttig deze soort verder op te volgen. Als er zich na verloop van tijd een populatie zou vestigen, is het aangewezen om daar bij het beheer rekening mee te houden.

De Houtsnip heeft baat bij rust in voldoende grote delen van het bos...

Spontane ontwikkeling in de bossen

Er zijn heel wat verschillende bostypen in de beekvallei aanwezig. Op de natste plaatsen komen wilgenbroeken en elzenbossen voor. Deze gaan over in elzen-essenbossen op plaatsen waar het grondwater niet meer stagneert. Op de drogere, iets hoger in de vallei gelegen plaatsen, komen eiken-haagbeukenbossen voor. Daarnaast komen overgangsvormen tussen deze types voor.

We merken op dat vallei-ecosystemen zeer dynamische systemen zijn. Onder invloed van de dynamiek van de beken zullen deze bossen doorheen de tijd van het ene in het andere type overgaan. Het doel is om deze natuurlijke dynamiek zoveel mogelijk te laten spelen.

Daarom wordt geopteerd om deze bossen spontaan te laten evolueren. In de toekomst zal het areaal van spontaan evoluerend bos verder toenemen van 63 ha tot maximaal 86,5 ha.

De boomlaag van vele van deze soortenrijke valleibosses in het Silsombos is bijgemengd met populier. In het beheerplan wordt als doel gesteld dat deze boomsoort op lange termijn uit de boomlaag zou verdwijnen.

Afhankelijk van de dichtheid van de populieren en de plaats van voorkomen (bv. langs een wandelpad, rondom hooilanden), wordt geopteerd om de populieren selectief te kappen, te ringen of spontaan te laten afsterven.

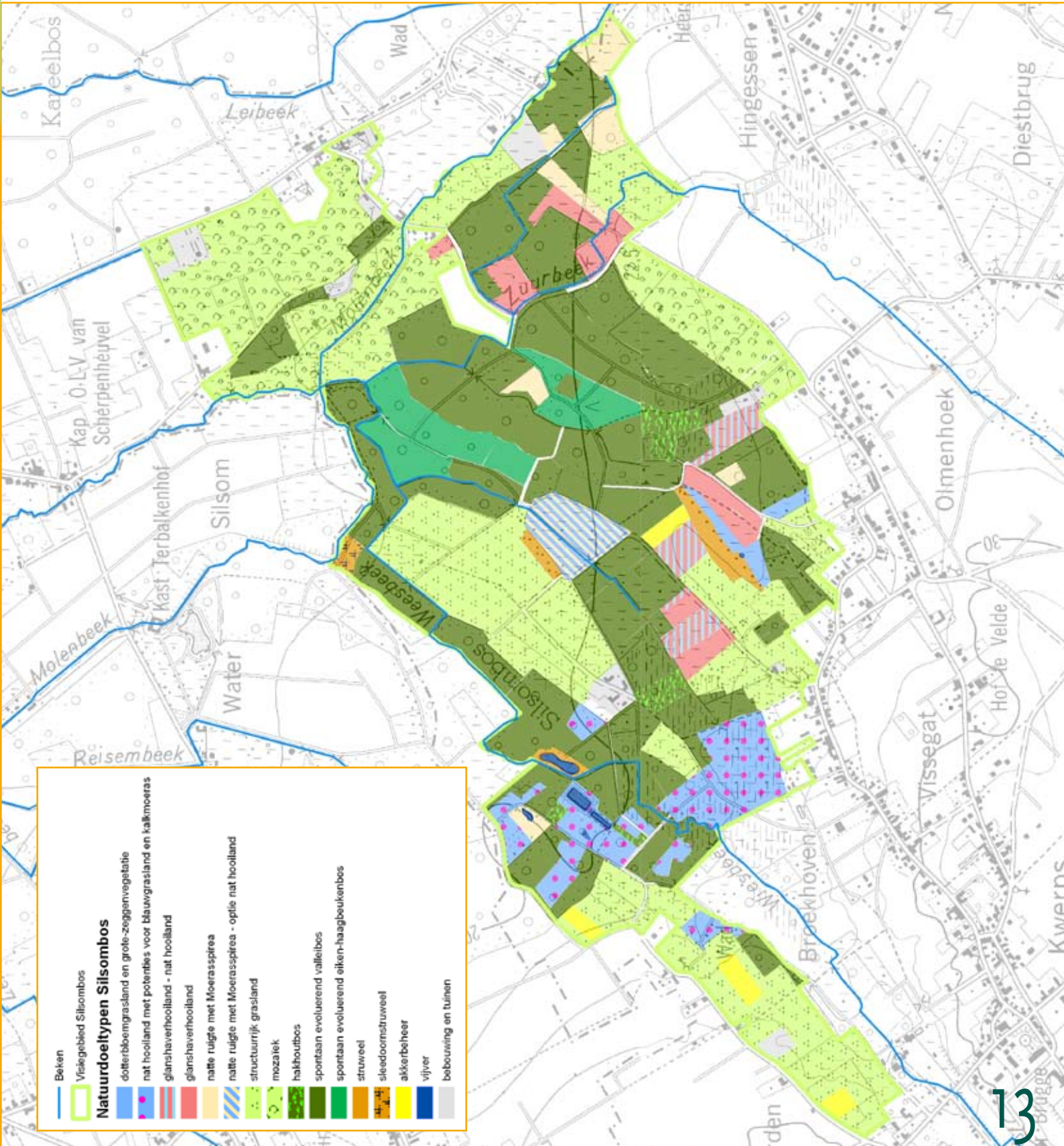
Dit moet resulteren in het verhogen van het aandeel dood hout in het bos en het verbeteren van de bosstructuur.

Voorjaarsflora

Natuurdoeltypenkaart

Het beheerplan bevat heel wat beheerdoelstellingen. Op vegetatieniveau wordt de beheervisie gevisualiseerd door een natuurdoeltypekaart. De natuurdoeltypekaart is een toekomstvisie voor heel het studiegebied, die pas kan gerealiseerd worden na verwerving van de gronden.

Handen uit de mouwen in de hooilanden

Het herstel van blauwgraslandvegetaties en kalkmoeras is een belangrijke beheersdoelstelling in het Silsombos. Het gaat over zeer zeldzame vegetaties die een speciale bescherming genieten, o.a. door de Habitatrichtlijn. Het herstel van deze vegetaties krijgt de voorkeur op de ontwikkeling naar dotterbloemgraslanden of grote-zeggenvegetaties of de ontwikkeling naar elzen-essenbos.

Voor een cluster van natte hooilanden, gelegen langs de Weesbeek, wordt voorlopig geen éénduidig natuurstreefbeeld bepaald. De mogelijkheid wordt voorlopig opengelaten om te kiezen voor dotterbloemgrasland dan wel kalkmoeras. Er zal gedurende 10 jaar een optimaal beheer gevoerd worden voor kalkmoeras en blauwgrasland. Dit bestaat uit een verschrallingsbeheer, bestaande uit 2 x maaien per jaar. Op vlak van hydrologie (waterhuishouding) wordt er passief toegekeken. De bedoeling is om de vegetatie voldoende tijd te geven zich te kunnen ontwikkelen volgens de aanwezige potenties.

Wanneer bepaalde beheerseenheden evolueren richting kalkmoeras of blauwgrasland, worden deze beheerseenheden uit het cluster gehaald. Ze krijgen een specifiek eindbeheer in functie van het gekozen natuurdoeltype.

De vegetatiesamenstelling en hydrologie zullen gemonitord worden. De keuze van natuurdoeltype en bijhorend beheer moet in de toekomst aan de hand van monitoringsgegevens verder verfijnd worden.

Daarbij kunnen vier verschillende beheeropties overwogen worden:

optie 1: herstel en ontwikkeling van kalkmoeras

Dit impliceert het behoud van een intensief maaibeheer, aan de hydrologie wordt niets gewijzigd tenzij er een evolutie in de richting van grote zeggenvegetatie wordt vastgesteld. Indien er een gunstige evolutie wordt waargenomen, kunnen naburige percelen bijkomend opengemaakt worden. Bij voorkeur worden plekken opengemaakt waar moeraskalk in het bodemprofiel is terug te vinden.

optie 2: herstel en ontwikkeling van blauwgrasland of dotterbloemgrasland met enkele typische planten van blauwgrasland

Behoud van een intensief maaibeheer, het herstel van een oppervlakkige begreppeling kan overwogen worden. Deze beheeroptie is eveneens positief voor de ontwikkeling van kranswiervegetaties.

optie 3: dotterbloemgrasland

Behoud van het maaibeheer, herstel van oppervlakkige begreppeling kan overwogen worden. Deze beheeroptie is eveneens positief voor de ontwikkeling van kranswiervegetaties.

optie 4: grote-zeggenvegetatie

Er wordt overgeschakeld op een minder intensief maaibeheer. De aanwezige begreppeling wordt niet opgehouden waardoor plasvorming nog uitgesprokener wordt. Vooral Moeraszegge en Scherpe zegge zullen de vegetatie domineren. Deze beheeroptie is waardevol op vlak van fauna (o.a. Waterral, Porseleinhoen en heel wat insecten).

Aandacht voor de Greppelsprinkhaan

Tijdens de terreininventarisaties zijn grote populaties van greppelsprinkhaan vastgesteld in het centrum en aan de zuidrand van het Silsombos. Ze komen vooral voor in verruigde graslanden en bermen net buiten de beekvalleien. Deze soort wordt door de Rode lijst aangegeven als 'kwetsbaar'.

Greppelsprinkhaan

De levenscyclus van Greppelsprinkhaan is zo specifiek dat een aangepast beheer noodzakelijk is. Greppelsprinkhanen leggen hun eieren in levende en dode stengels van allerlei ruigtekruiden (schermbloemigen en distels). De eieren overwinteren 2 tot 3 maal en komen pas dan uit. De sprinkhanen worden in juli volwassen.

Het is van belang dat de bermen en graslanden waarin de soort voorkomt niet volledig gemaaid en afgevoerd worden maar dat er stukken ongemaaid blijven zodat zich hier ruigere vegetaties kunnen ontwikkelen. Daarnaast is het maaitijdstip van belang. Het maaien gebeurt het liefst vóór eind juni omdat vanaf dan opnieuw eieren afgezet worden.

Laarzen aanbevolen

Een bezoek aan het Silsombos is zeker de moeite waard. Samen met Natuurpunt werd een gezamenlijke wandelroute uitgewerkt en een wandelfolder opgemaakt.

Op die manier krijgt de bezoeker een mooi zicht op het Silsombos en de aanwezige vegetaties en fauna. De wandeling start op het dorpsplein van Kwerps (Sint-Pietersplein).

Hier werd ook een infobord voorzien om bij de start van de wandeling wat achtergrondinformatie te krijgen. Er zijn heel wat wegjes uitsluitend bestemd voor wandelaars.

De wandelpaden zijn hoofdzakelijk onverhard. Het gaat om drassig tot nat terrein. Laarzen zijn geen overbodige luxe. In zeer natte zones werden knuppelpaden aangelegd.